

บทที่ 4

ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับผู้ลักลอบทิ้งของเสียอันตราย จากโรงงานอุตสาหกรรม

เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินคดีอาญากับผู้ลักลอบทิ้งของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคอย่างไร อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินคดีอาญากับผู้ลักลอบทิ้งของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมได้อย่างถูกต้องตามที่ศึกษาต่อไปในบทที่ 5 ดังนั้น การศึกษาในบทที่ 4 นี้จึงแยกออกเป็น 2 หัวข้อหลัก โดยหัวข้อแรกจะกล่าวถึง ปัญหาการติดตามจับกุมผู้กระทำความผิด และหัวข้อที่ 2 กล่าวถึง ปัญหาความยุ่งยากในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด ซึ่งจะพิจารณาได้ตามหัวข้อต่อไปนี้

4.1 ปัญหาการติดตามจับกุมผู้กระทำความผิด

จากการพิจารณาสถานการณ์การลักลอบทิ้งของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น พบว่าสาเหตุหนึ่งมาจากการที่โรงงานกำจัดกากของเสียอุตสาหกรรมบางประเภทที่ต้องใช้หลักวิชาการและเทคโนโลยีขั้นสูงในการบำบัดหรือกำจัดอย่างถูกต้องนั้น มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการรองรับและจัดการของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งเพื่อนำของเสียอันตรายเข้าสู่กระบวนการบำบัดกำจัด รวมไปถึงค่าบำบัดกำจัดกากของเสียอันตรายอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนั้นมีราคาค่อนข้างสูง ผู้ประกอบการที่ขาดความรับผิดชอบจึงมักหลีกเลี่ยงการแบกรับภาระค่าใช้จ่ายดังกล่าวตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) ที่กำหนดเป็นหลักการสำคัญให้ผู้ก่อมลพิษมีหน้าที่ตามกฎหมายและความรับผิดชอบต่อในการบำบัดและกำจัดมลพิษที่ตนก่อให้เกิดขึ้น ด้วยการลงทุนก่อสร้างและติดตั้งดำเนินงานระบบบำบัดและกำจัดของเสียโดยค่าใช้จ่ายของตนเอง ตามมาตรา 68-70 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535¹ ด้วยการว่าจ้างผู้ขนส่งให้นำของเสียอันตราย

¹พนัส ทัศนียานนท์, “สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขการจัดการและการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย,” เอกสารโครงการปฏิรูปกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยฝ่ายตรวจและบังคับการ กรมควบคุมมลพิษ, น. 1-8.

ไปลักลอบทิ้งไว้ตามสถานที่ต่างๆ และสำหรับการติดตามจับกุมผู้ลักลอบทิ้งของเสียอันตรายมาดำเนินคดีนั้น นับได้ว่าเป็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ทั้งนี้เนื่องจากของเสียอันตรายที่มีการลักลอบนำมาทิ้งนั้น ในบางกรณีมักไม่ปรากฏหลักฐานร่องรอยแสดงชนิดหรือประเภทของสารเคมีวัตถุที่นำมาทิ้ง ทำให้ไม่อาจสืบทราบถึงแหล่งกำเนิดและประเภทของกากของเสียว่าเป็นของเสียอันตรายประเภทใด มาจากแหล่งกำเนิดใด เช่น น้ำมันกรดหรือของเหลวชั้นที่มีลักษณะเป็นกรดไม่ติดไฟที่ลักลอบทิ้งกันอยู่ในปัจจุบัน ทำให้สืบหาแหล่งที่มาได้ยาก ต้องใช้ระยะเวลาในการนำสืบและต้องประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ทำให้ต้องใช้ระยะเวลานานในการสืบหาตัวผู้กระทำความผิด ประกอบกับไม่มีพยานบุคคลให้ข้อมูลหรือหลักฐานในที่เกิดเหตุ ไม่มีความชัดเจนที่จะระบุได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใดหรือใช้รถทะเบียนใดที่ขนกากของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมมาลักลอบทิ้ง² ซึ่งถือได้ว่าเป็นอุปสรรคประการหนึ่งของกระบวนการดำเนินคดีอาญาเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

4.2 ปัญหาความยุ่งยากในการดำเนินคดี

จากปัญหาการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายอย่างต่อเนื่อง และการไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้นั้น นอกจากจะมาจากสาเหตุที่ไม่สามารถติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้แล้ว ยังมีสาเหตุมาจากเกิดปัญหาความยุ่งยากในการดำเนินคดีทั้งในแง่กฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

4.2.1 ปัญหาในทางกฎหมายสารบัญญัติ

การลักลอบทิ้งของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแม้ว่าปัจจุบันจะได้มีการตรากฎหมายขึ้นหลายฉบับ เพื่อควบคุมป้องกันสภาพแวดล้อมไม่ให้เกิดการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย อาทิ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 แต่อย่างไรก็ตามจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นยังพบว่ามีกรกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายอยู่ตลอดมา โดยมีการลักลอบนำของเสียอันตราย

² สำนักบริหารจัดการกากอุตสาหกรรม กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2552.

จากโรงงานอุตสาหกรรมไปทั้งตามสถานที่ต่างๆ ดังนั้นสาเหตุหนึ่งน่าจะมาจากมาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้อยู่นั้นยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการป้องปรามยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิดโดยเฉพาะมาตรการทางอาญา

สภาพบังคับความรับผิดและโทษทางอาญา คือ ผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับเพื่อตอบแทนการกระทำของผู้นั้น โดยจะได้รับโทษทดแทนกันมิได้เพราะโทษเป็นการเฉพาะตัว ซึ่งเป็นหลักสากลที่ยอมรับกันโดยทั่วไป³ ซึ่งผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับนั้นมีความแตกต่างกันในระหว่างบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล โดยสำหรับความรับผิดจากการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น แหล่งกำเนิดของเสียอันตรายล้วนมาจากโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผู้ประกอบการประเภทนิติบุคคล ซึ่งโทษทางอาญาที่จะลงกับนิติบุคคลได้ก็ต้องเป็นโทษเท่าที่กฎหมายเปิดช่องให้กระทำได้ โดยเมื่อพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงแล้วโทษทางอาญาบางสถานะนั้นไม่สามารถใช้บังคับกับนิติบุคคลได้ เนื่องจากสภาพแห่งบทลงโทษและสภาพของนิติบุคคลไม่เปิดช่องให้กระทำได้ ถ้านิติบุคคลกระทำความผิดตามกฎหมายทางอาญาก็อาจจะต้องรับโทษได้ เพียงแต่ว่าโทษที่จะลงนั้นจะจำคุกหรือประหารชีวิตไม่ได้เท่านั้น⁴ ดังนั้น โทษที่จะนำมาลงกับนิติบุคคลได้จึงต้องเป็นโทษปรับหรือริบทรัพย์สิน⁵ ซึ่งหากมีบทลงโทษที่น้อยเกินไป ก็จะทำให้เกิดปัญหาในการไม่สามารถยับยั้งการกระทำความผิดลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้นหลักความรับผิดทางอาญาทั่วไป บุคคลจะรับผิดในการกระทำของตนเองเท่านั้น ซึ่งหากนิติบุคคลกระทำความผิดโดยหลักทั่วไปแล้วนิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาเป็นการเฉพาะตัวโดยผู้บริหารนิติบุคคลไม่ต้องรับผิดอาญาร่วมกับนิติบุคคล ดังนั้นจะดำเนินคดีกับผู้บริหารนิติบุคคลในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดอาญาร่วมกับนิติบุคคลไม่ได้ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้บริหารนิติบุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องหรือรู้เห็นในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นๆ⁶ แต่

³อุททิศ แสนโกศิก, “หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ,” อุททิศอนุสรณ์, (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: โรงพิมพ์สรรพสามิต, 2515), น. 1.

⁴บัญญัติ สุชีวะ, “การแสดงเจตนาของนิติบุคคล,” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 2, ฉบับที่ 1, น. 25 (2519).

⁵ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล,” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 3, ฉบับที่ 2, น. 137 (2520).

⁶กนกวรรณ วงศ์กวี, “มาตรการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), น. 21.

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าการที่นิติบุคคลเป็นบุคคลสมมติตามกฎหมายจึงไม่อาจกระทำการด้วยตนเองได้อย่างแท้จริง การกระทำใดๆ ของนิติบุคคลจึงต้องกระทำผ่านผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งย่อมแสดงให้เห็นว่าโดยแท้จริงแล้วผู้บริหารนิติบุคคล กล่าวคือ เป็นเจ้าหน้าที่ (Officers) หรือกรรมการ (Directors) ของนิติบุคคลที่ได้รับอำนาจจากคณะกรรมการนิติบุคคลโดยตรง⁷ ย่อมมีส่วนรู้เห็นในการกระทำของนิติบุคคลด้วยทุกครั้ง⁸ จึงเป็นกรณีที่ผู้บริหารนิติบุคคลได้กระทำความผิดอาญาเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล นิติบุคคลจึงต้องรับผิดชอบอาญาในการกระทำนั้น และผู้บริหารนิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัวด้วย⁹

อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ได้มีการบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้ผู้บริหารนิติบุคคล กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นความผิดนั้นจะต้องรับผิดชอบร่วมกับนิติบุคคลที่กระทำผิดอาญา¹⁰ ด้วย ซึ่งก็คือการกระทำของผู้บริหารนิติบุคคลที่กระทำแทนนิติบุคคลย่อมผูกพันนิติบุคคล นิติบุคคลจึงต้องรับผิดชอบและมีผลให้ผู้บริหารนิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้นๆ ด้วยแม้จะได้ทำไปในนามนิติบุคคลก็ตาม ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้บริหารนิติบุคคลต้องรับผิดชอบอาญาร่วมกับนิติบุคคลนี้เองเป็นข้อยกเว้นหลักทั่วไปทางอาญา แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้บริหารนิติบุคคล กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบ สามารถแก้ตัวได้โดยพิสูจน์ให้เห็นว่าตนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด หรือได้คัดค้านการกระทำของผู้บริหารนิติบุคคลที่กระทำความผิดนั้นๆ ให้มีโอกาสนำสืบโต้แย้งหรือหักล้างได้ว่าไม่เกี่ยวข้อง หากพิสูจน์ได้ว่าตนไม่มีส่วนรู้เห็นหรือเกี่ยวข้องในการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลก็ไม่ต้องรับผิดชอบร่วมกับนิติบุคคล

การบัญญัติกฎหมายให้ลงโทษทางอาญากับนิติบุคคลที่กระทำความผิด มีวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อให้นิติบุคคลผู้กระทำความผิดดำเนินธุรกิจด้วยความระมัดระวังและทำ

⁷ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 20 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), น. 127.

⁸ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ และองอาจ เทียนหิรัญ, “รายงานสรุปผลการวิจัย เรื่อง ความรับผิดชอบของนิติบุคคล,” (หัวข้อที่ 8 ของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ” ระยะที่ 2), 2548, น. 34.

⁹วงศ์ศิริ ศรีรัตน์, “ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคล,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), น. 24.

¹⁰มาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

ประโยชน์ให้กับสังคมมากขึ้น¹¹ การลงโทษนิติบุคคลจึงเป็นวิธีความปลอดภัยและเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้นิติบุคคลแสวงหาประโยชน์โดยผิดกฎหมายและไม่ชอบธรรม¹²

การลักลอบทิ้งของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ผู้กระทำความผิดทั้งที่เป็นผู้ก่อกำเนิดของเสียอันตราย ผู้รวบรวมและขนส่ง และ ผู้บำบัดและกำจัดของเสียอันตราย อันพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 บัญญัติให้มีความผิด ความรับผิด โทษ และอายุความ มีปัญหาที่ต้องพิจารณา ดังนี้

4.2.1.1 ปัญหาจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

ความรับผิดจากการลักลอบทิ้งของเสียอันตราย ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 45 ที่บัญญัติให้โรงงานผู้ก่อกำเนิดหรือโรงงานผู้รับบำบัดที่กระทำการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาทนั้น บทลงโทษปรับในอัตราที่ไม่สูงมากนี้เป็นบทลงโทษเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นนิติบุคคลโรงงานอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพและความสามารถในการชำระค่าปรับในอัตราดังกล่าวได้ และหากยินยอมชำระค่าปรับในอัตราอย่างสูงนั้นแล้ว การดำเนินคดีในความผิดฐานนั้นก็เป็นอันระงับไป และแม้ว่าพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 63 จะได้บัญญัติว่า “ในกรณีที่ห้างหุ้นส่วน บริษัทหรือนิติบุคคลอื่นกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นความผิดนั้น ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย” อันเป็นไปตามหลักการแสดงเจตนาของนิติบุคคล ซึ่งนิติบุคคลจะแสดงเจตนาหรือแสดงความประสงค์ด้วยตนเองดังเช่นบุคคลธรรมดาไม่ได้¹³ แต่ยอมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคลนั้น¹⁴ การที่กฎหมายบัญญัติให้ กรรมการ ผู้จัดการ วิศวกร หรือผู้ปฏิบัติงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจของนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดกับ

¹¹ อภิวัฒน์ โพธิ์บุญ อักษรสุวรรณ, “ความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล: ศึกษาเฉพาะโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น. 40.

¹² ประสิทธิ์ ไชยกุล, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 5, น. 145.

¹³ บัญญัติ สุชีวะ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 4, น. 26.

¹⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 วรรคสอง

นิติบุคคลด้วยนั้น ซึ่งแม้จะเป็นผลดีในการที่ผู้แทนนิติบุคคลเหล่านั้นจะได้ระมัดระวังมากยิ่งขึ้นในการกระทำของตนที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม แต่การบัญญัติกฎหมายในลักษณะนี้จึงเท่ากับถือว่านิติบุคคลเป็นผู้กระทำ แต่ให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการนำเอาหลักความรับผิดชอบในการกระทำของผู้อื่น (Vicarious Liability) ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ ซึ่งหากกฎหมายใดบัญญัติโดยเฉพาะให้การกระทำหรืองดเว้นกระทำการใดของนิติบุคคลเป็นความผิดตามกฎหมายอันเป็นเหตุให้นิติบุคคลอาจต้องรับโทษทางอาญา หากกฎหมายประสงค์จะให้บุคคลธรรมดาที่รับผิดชอบต่อการกระทำหรืองดเว้นนั้นๆ ต้องรับโทษด้วย ก็ควรที่จะบัญญัติให้หน้าที่ในการกระทำหรืองดเว้นนั้นตกแก่บุคคลธรรมดานั้นเสียก่อน ซึ่งการให้ถือว่าผู้แทนนิติบุคคลมีหน้าที่เช่นนั้น ก็น่าจะสอดคล้องกับสภาพความสัมพันธ์ระหว่างนิติบุคคลกับผู้แทน เมื่อบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้แทนนิติบุคคลมีหน้าที่ต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ก็ต้องถือว่าการฝ่าฝืนกฎหมายนั้นๆ เป็นการกระทำหรืองดเว้นของผู้แทนเองด้วย ในกรณีเช่นนี้ หากจะวางโทษผู้แทนนิติบุคคลอีกโสดหนึ่งต่างหากจากนิติบุคคล ก็น่าจะสมเหตุสมผลกว่าที่จะกำหนดให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับโทษ “ในการกระทำ” ของนิติบุคคล¹⁵

บทลงโทษปรับตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ดังกล่าว ในอัตราค่าปรับที่ต่ำเกินไปนั้นเป็นบทลงโทษที่ไม่เหมาะสมกับการลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นนิติบุคคล การลงโทษนิติบุคคลจึงไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรจะเป็นและอาจมีผลทำให้การกระทำความผิดของนิติบุคคลมีจำนวนมากขึ้นด้วยเนื่องจากนิติบุคคลไม่มีความเกรงกลัวต่อกฎหมาย ซึ่งนิติบุคคลส่วนใหญ่มีกำลังในการชำระค่าปรับในส่วนนี้ได้ จึงอาจเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้นิติบุคคลมองว่ากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่กับนิติบุคคลไม่มีสภาพบังคับ (Sanction) อย่างเพียงพอ นิติบุคคลจึงไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย และอาจทำให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งผลจากการกระทำดังกล่าวล้วนกระทบต่อสังคมส่วนรวมได้มากขึ้น การลงโทษดังกล่าวจึงไม่อาจบรรลुวัตถุประสงค์ได้อย่างเต็มที่ การกำหนดอัตราโทษปรับไว้ต่ำจนเกินไปทำให้ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษในแง่การข่มขู่ยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำผิด อีกทั้งนิติบุคคลบางแห่งดำเนินการโดย

¹⁵ สุชาติ ธรรมมาพิทักษ์กุล, ทฤษฎีสถานภาพของนิติบุคคลกับความรับผิดชอบทางอาญา, (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2541), น. 60-61.

คำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนที่จะได้รับจากการกระทำความผิดเพื่อให้มีผลกำไรสูงสุด ดังนั้นเมื่อรัฐกำหนดอัตราโทษปรับไว้ต่ำเกินไป จึงมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวกฎหมาย¹⁶

การปรับนิติบุคคลนั้นก็เพื่อประโยชน์ประการเดียว คือ ไม่ให้นิติบุคคลเก็บเอาทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดไว้เป็นประโยชน์¹⁷ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือไม่ให้นิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิด การลงโทษปรับนิติบุคคลจะมีผลประการใดประการหนึ่งตามหลักทฤษฎีการลงโทษก็ต่อเมื่อจำนวนค่าปรับนั้นสูงพอที่จะทำให้นิติบุคคลนั้นยับยั้งชั่งใจต่อการกระทำของตนในอนาคต การจะเป็นเช่นนั้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ถือหุ้นหรือฝ่ายบริหารรู้สึกถึงผลกระทบนั้น เช่น จากการลดลงของเงินปันผลที่ได้รับหรือจากการถูกลดเงินเดือนหรือเงินโบนัสที่ผู้บริหารชั้นสูงของนิติบุคคลนั้นจะได้รับ¹⁸ ซึ่งผลที่แท้จริงที่นิติบุคคลควรจะได้รับจากการลงโทษนั้น ควรจะเป็นการทำให้ผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้ถือหุ้นในนิติบุคคลนั้นๆ มีความรู้สึกที่จะต้องคอยระมัดระวังการดำเนินงานใดๆ ของนิติบุคคล เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดอาญาขึ้น หรือควรจะทำให้ผู้แทนของนิติบุคคลเกิดความรู้สึกที่ไม่อยากจะทำผิดซ้ำอันเป็นเหตุให้นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญาขึ้นอีกทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมและเพื่อประโยชน์ของตัวผู้กระทำความผิดเองซึ่งเป็นเป้าหมายของนโยบายทางอาญา แต่ความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ เช่น ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 โทษที่นิติบุคคลได้รับ คือ โทษปรับ เนื่องจากเป็นโทษที่มีความเหมาะสมมากที่สุดที่จะใช้ลงโทษแก่นิติบุคคลซึ่งเป็นผู้กระทำความผิด เมื่อมีการกำหนดอัตราค่าปรับไว้ไม่สูงมาก นิติบุคคลซึ่งมีความสามารถในการชำระค่าปรับนั้นได้จึงไม่เป็นปัญหากับนิติบุคคลแต่ประการใด ด้วยเหตุนี้ นิติบุคคลเองก็อาจจะเห็นว่าบทลงโทษทางอาญาที่ใช้บังคับอยู่นั้นไม่มีสภาพบังคับ (Sanction) พอที่จะทำให้โรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นนิติบุคคลเกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิดได้ การลงโทษนิติบุคคลด้วยโทษปรับดังกล่าวจึงไม่บรรลุเป้าหมายของนโยบายทางอาญาในการควบคุมอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ขนาดของนิติบุคคลยังควรถูกนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดจำนวนค่าปรับนั้นด้วย เพราะนิติบุคคลขนาดใหญ่

¹⁶สรุปผลสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การพัฒนาโทษในประมวลกฎหมายอาญาไทย” วันพฤหัสบดีที่ 24 เมษายน 2551, น. 9 อ้างใน กนกวรรณ วงศ์กวี, “มาตรการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), น. 26.

¹⁷วิโรจน์ บริรักษ์จรรยาวัตร, “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล,” อุลพาณ, ปีที่ 9, น. 769 (2505).

¹⁸สุชาติ ธรรมาพิทักษ์กุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 15, น. 59.

ยอมไม่รู้สึกรับภาระเพื่อนไปกับจำนวนค่าปรับเพียงเงินหมื่นเงินแสน และเมื่อตัวนิติบุคคลไม่ถูกรับโทษจากเงินค่าปรับแล้ว การลงโทษนั้นย่อมไม่มีผลไม่ว่าในเชิงทรัพย์สินหรือเชิงจิตวิทยาไปถึงบุคคลธรรมดาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำหรือการบริหารนิติบุคคลนั้นด้วย¹⁹

การกำหนดโทษที่จะสามารถใช้บังคับกับนิติบุคคลได้จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีความละเอียดอ่อนมาก เนื่องจากประเทศไทยมีหลักการที่สำคัญในเรื่องเกี่ยวกับการลงโทษมากมาย อาทิ โทษเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลที่กระทำความผิดเท่านั้น การกำหนดความผิดย่อมต้องเป็นไปตามที่กฎหมายได้ระบุไว้อย่างชัดเจนและเปิดช่องให้กระทำได้นั้น ซึ่งหากมีการลงโทษอาญาในรูปแบบอื่นกับนิติบุคคล ก็จะทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ เช่น การพิพากษาประหารชีวิตนิติบุคคลซึ่งในทางความเป็นจริง คือ การยกเลิกกิจการนั้นจะเป็นการกระทบกระเทือนต่อผู้ที่มีได้กระทำความผิดด้วย เช่น พนักงานหรือผู้ถือหุ้น เป็นต้น²⁰ การลงโทษนิติบุคคลในหลากหลายรูปแบบจึงมีผลตอบสนองต่อหลักการลงโทษทางอาญาที่ต้องเป็นการเฉพาะได้ดี กล่าวคือต้องมีผลเป็นการทำให้นิติบุคคลได้รับโทษโดยตรง อันจะสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่ต้องการปราบปรามการกระทำความผิดของนิติบุคคลหรือทำให้ความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคลลดน้อยลง²¹ จึงจะสามารถทำให้โรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นนิติบุคคลใช้ความระมัดระวังเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมในการกำจัดการของเสียอันตราย อันจะสามารถยับยั้งการกระทำความผิดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีโทษในรูปแบบใหม่ๆ ที่จะนำมาบังคับใช้กับนิติบุคคลได้อย่างหลากหลายเหมือนกับในต่างประเทศที่มีการพัฒนาในส่วนนี้ไปมากแล้ว²²

นอกจากนั้น อัตราโทษปรับไม่เกินสองแสนบาทดังกล่าวข้างต้น ถ้ามิได้ฟ้องและมีได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายใน 1 ปี นับแต่วันกระทำความผิด คดีก็เป็นอันขาดอายุความตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 (5) ซึ่งการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายโดยมากมักไม่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิด และเมื่อไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดไปฟ้องต่อ

¹⁹ เฟิงอ๋าง, น. 59.

²⁰ Joseph F. Francis, "Criminal Responsibility of the Corporation", *Illinois Law Review*, pp. 314-316, 320-321 (1924), อ้างในสุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, "ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล," *วารสารนิติศาสตร์*, ปีที่ 23, ฉบับที่ 3, น. 528 (2536).

²¹ กุลทิศา ยุวหงษ์, "สภาพบังคับทางอาญาที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคล," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 79.

²² เฟิงอ๋าง, น. 79.

ศาลได้ภายในกำหนดอายุความ 1 ปี คดีก็เป็นอันขาดอายุความ ซึ่งนับได้ว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการดำเนินคดี เพราะระยะเวลาไม่เอื้ออำนวยต่อการแสวงหา รวบรวมพยานหลักฐานและติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.1.2 ปัญหาจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติวัดอุณทราย พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติวัดอุณทราย พ.ศ. 2535 เป็นบทบัญญัติที่มีสภาพบังคับความรับผิดชอบผู้รวบรวมและขนส่งซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาที่นำของเสียอันตรายไปลักลอบทิ้ง โดยต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ และความผิดฐานมีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายชนิดที่ 3 โดยมีได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับนั้น แม้จะมีอัตราโทษหนักกว่าอัตราโทษตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 แต่อัตราโทษดังกล่าวก็ถูกจำกัดไว้ให้ลงโทษจำคุกได้ไม่เกินสองปีเท่านั้น ซึ่งในบางกรณีที่เป็นการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายที่มีค่าความเป็นพิษสูง การลงโทษจำคุกเพียงสองปีก็อาจถือได้ว่าไม่เพียงพอต่อการลงโทษ ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัว ดังนั้น จึงไม่อาจยับยั้งการกระทำความผิดดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการวิเคราะห์บทลงโทษสำหรับกรณีการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น พบว่าตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 นั้น มีการบัญญัติถึงบทลงโทษปรับเพียงอย่างเดียวในอัตราไม่เกินสองแสนบาท ทั้งนี้ น่าจะมีเหตุผลมาจากพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลักที่เข้ามาควบคุม กำกับดูแลโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหลัก ทั้งที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมผู้ก่อกำเนิดของเสียอันตราย และโรงงานอุตสาหกรรมผู้บำบัดและกำจัดของเสียอันตราย ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 72 เมื่อนิติบุคคลกระทำความผิดทางอาญา โทษที่จะสามารถลงแก่นิติบุคคลนั้นได้ก็มีแต่โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สินเท่านั้น ส่วนโทษประหารชีวิต จำคุก และ กักขังโดยสภาพย่อมไม่อาจลงแก่นิติบุคคลได้²³ ดังนั้น บทบัญญัตินี้ดังกล่าวตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 จึงบัญญัติให้มีเพียงอัตราโทษปรับเท่านั้น ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งที่ไม่อาจทำให้โรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นนิติบุคคลนั้นเกิดความยำเกรงต่อกฎหมายและนอกจากนั้นโทษปรับที่บัญญัติไว้ไม่เกินสองแสนบาท ยังเป็นอัตราที่ไม่สูงนักเมื่อเทียบกับค่า

²³ อภิวรรณ โพธิ์บุญ อักษรสุวรรณ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 11, น. 46.

บำบัดของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น เมื่อโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิดนั้นไม่รุนแรงพอ ก็อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำไม่กลัวความผิด เพราะมีโอกาสที่จะไม่ถูกจับดำเนินคดี หากไม่มีผู้ใดพบเห็นการกระทำความผิด หรือแม้หากถูกจับดำเนินคดีก็อาจถูกลงโทษปรับในอัตราที่ไม่สูงนัก ผู้กระทำความผิดจึงไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ซึ่งน่าจะเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ยังคงทำให้มีอุบัติการณ์การลักลอบทิ้งของเสียอันตรายเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4.2.2 ปัญหาในทางกฎหมายวิธีสบัญญัติ

การลักลอบทิ้งของเสียอันตรายถือเป็นอาชญากรรมทางสิ่งแวดล้อมประเภทหนึ่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงต่อการดำเนินชีวิตโดยปกติสุขของประชาชนและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในบริเวณใกล้เคียงให้ต้องถูกทำลายลงไปโดยสิ้นเชิง การดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดมักประสบกับปัญหาในการพิสูจน์ความผิดและพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นปัญหาที่สำคัญในทางกฎหมายวิธีสบัญญัติ อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.2.1 ปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิด

ในการฟ้องคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยรัฐหรือโดยผู้เสียหาย ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบ คือ ปัญหาในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย โดยที่การพิสูจน์ความผิดนั้นจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพยานหลักฐานที่ต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และต้องอาศัยเครื่องมือและเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัยในการเก็บตัวอย่างเพื่อส่งวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการเพื่อพิสูจน์ให้เห็นถึงคุณสมบัติ ประเภทของเสียอันตรายที่มีการลักลอบนำไปทิ้ง ผลกระทบและความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศที่เกิดขึ้น พยานหลักฐานที่ต้องใช้ประกอบการพิจารณาคดีของศาลจึงมักจะมีลักษณะเป็นพยานเอกสารและพยานวัตถุ²⁴ เป็นหลัก ซึ่งพนักงานสอบสวนในปัจจุบันยังมีความรู้ในเทคนิคการสอบสวนคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องอาศัยพยานที่ได้มาจากการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์มาประกอบข้อเท็จจริงด้วยนั้นไม่มากนัก ดังนั้นการสอบสวนหรือตรวจตราการกระทำความผิดจึงไม่

²⁴ ณรงค์ ใจหาญ, “ความผิดและการดำเนินคดีอาญากับผู้ก่อมลพิษ,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 31, ฉบับที่ 4, น.768 (ธันวาคม 2544).

สามารถกระทำได้ถึง²⁵ นอกจากนี้การตรวจสอบพยานหลักฐานดังกล่าวนั้น ยังต้องพิจารณาถึง มาตรฐานการตรวจพิสูจน์ด้วยว่ามีความถูกต้องทางวิชาการอย่างไร ซึ่งมลพิษแต่ละชนิดก็ย่อมมี มาตรฐานในการตรวจพิสูจน์ที่แตกต่างกันออกไป²⁶ ดังนั้นปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อไป คือ ผู้ที่มี หน้าที่ในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมนั้นต้องเข้าใจกระบวนการและเทคนิคขั้นตอนของการ ตรวจสอบพยานหลักฐานเหล่านั้นด้วย

ประเด็นเรื่องการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิด กรณีการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายนั้น จำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นหลักในการพิสูจน์วิเคราะห์ทาง ห้องปฏิบัติการ เพื่ออธิบายและยืนยันผลการตรวจวินิจฉัยคุณสมบัติของของเสียอันตรายที่ลักลอบ นำไปทิ้งว่าเข้าข่ายการเป็นของเสียอันตรายหรือไม่ และจะต้องถูกควบคุมดำเนินคดีภายใต้ กฎหมายฉบับใด อันจะนำไปสู่การสืบหาตัวผู้กระทำความผิดเพื่อนำมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ต่อไป ทั้งนี้โดยอาศัยหลักการวินิจฉัยความรับผิดชอบหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล เพื่อโยงใยไปสู่ต้นกำเนิดของของเสียอันตราย ผู้ขนส่ง ตลอดจนผู้ร่วมขบวนการในการลักลอบทิ้ง ของเสียอันตรายดังกล่าวนี้ด้วย

ในคดีอาญานั้น มีข้อสันนิษฐานทางกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 39 วรรคสอง²⁷ ที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มี ความผิด” ดังนั้นโจทก์จึงมีหน้าที่ต้องนำสืบพิสูจน์เพื่อหักล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่าจำเลย ได้กระทำความผิดจริง โดยโจทก์ต้องนำเสนอข้อเท็จจริงว่าการกระทำความผิดของจำเลยครบ องค์ประกอบความผิดที่ได้ฟ้อง และโจทก์จะต้องกล่าวถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้ กระทำผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้ง บุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควร เท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี²⁸ และทำให้ศาล เชื่อได้ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นและผู้กระทำความผิดคือจำเลย โดยปราศจากข้อสงสัยอัน ควร ศาลจึงจะมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยได้ อย่างไรก็ตามในคดีที่มีการลักลอบทิ้งของเสีย อันตรายนี้ พยานหลักฐานส่วนใหญ่ที่จะใช้ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย จะเป็น

²⁵ณรงค์ ใจหาญ, “การปฏิรูปกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย,” เอกสารโครงการปฏิรูปกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยฝ่ายตรวจและ บังคับการ กรมควบคุมมลพิษ, น. 4-9.

²⁶ณรงค์ ใจหาญ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 24, น.769.

²⁷มาตรา 39 วรรคสอง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

²⁸มาตรา 158(5) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์มากกว่าพยานบุคคล ซึ่งหากโจทก์ไม่มีความรู้ทางเทคนิค วิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการตรวจตรามลพิษ การเก็บตัวอย่างเพื่อตรวจวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการ และเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจวิเคราะห์เพื่อตรวจวินิจฉัยความเป็นอันตรายของสารเคมีวัตถุที่มีการลักลอบนำไปทิ้ง อันจะสามารถยืนยันถึงการกระทำความผิดและสืบหาตัวผู้กระทำความผิดมาส่งฟ้องดำเนินคดีต่อศาลได้นั้น ก็จะเป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งต่อการดำเนินคดีและพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของผู้ลักลอบทิ้งของเสียอันตราย

มาตรฐานในการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญา ซึ่งต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยอันควร โดยโจทก์ต้องพิสูจน์ให้มีความชัดเจนว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และหากมีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ดังนี้ ศาลจะลงโทษจำเลยไม่ได้ ต้องยกฟ้อง เพราะกฎหมายให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ดังภาษิตที่ว่า “ปล่อยคนชั่วสิบคน ดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์เพียงคนเดียว” ซึ่งหลักนี้สอดคล้องกับหลัก Proof beyond reasonable doubt อันเป็นหลักประกันที่ให้ความคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ที่จะไม่ถูกลงโทษถ้าไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเป็นผู้กระทำความผิด²⁹ ดังนั้น ภาระในการพิสูจน์ความผิดดังกล่าวจึงตกอยู่แก่โจทก์ในการที่จะต้องพิสูจน์ว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ก่อมลพิษหรือไม่ และส่วนใหญ่มักจะไม่สามารถพยานบุคคลที่พบเห็น ไม่มีพยานบุคคลให้ข้อมูลหรือหลักฐานในที่เกิดเหตุ ไม่มีความชัดเจนที่จะระบุได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใดหรือใช้รถทะเบียนใดที่ขนกากของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรมไปลักลอบทิ้ง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งต่อกระบวนการนำสืบในชั้นศาล ดังนั้นจึงทำให้ไม่อาจนำตัวผู้กระทำความผิดมาพิจารณาลงโทษได้อย่างเต็มที่

4.2.2.2 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย

สำหรับปัญหาการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม น่าจะมาจากพื้นฐานในลักษณะที่ว่า สิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะทางคุณภาพ (Qualitative) ซึ่งประชาชนทั่วไปอาจมองว่าปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัว จึงยังไม่มีความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนภาคอุตสาหกรรมนั้นก็คำนึงถึงผลกำไรของการประกอบการเป็นลำดับแรก ผลกระทบสิ่งแวดล้อมอาจคำนึงถึงเป็นลำดับรองลงไป ดังนั้นการยอมรับปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการรักษาสิ่งแวดล้อมที่รัฐกำหนดขึ้นมาจึงอาจปฏิบัติได้ไม่เคร่งครัดนัก เพราะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต

²⁹ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2547), น. 246.

นอกจากนั้นหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายในเรื่องเหล่านี้ ก็อาจจะไม่บังคับใช้กฎหมายโดยเคร่งครัดนัก เพราะหากเคร่งครัดเกินไปก็จะทำให้ผู้ประกอบการไม่ได้รับผลกำไร ทำให้ไม่สามารถแข่งขันการค้าในตลาดโลกได้³⁰ และอาจมีความเป็นไปได้ที่ในบางกรณีเจ้าหน้าที่อาจจะเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเต็มที่ ซึ่งการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอาจเกิดขึ้นได้จากสาเหตุหลายประการ ประการแรก เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจไม่มีความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องมาจากการกระทำ ความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ส่งผลให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมเหมือนเช่นความผิดทางอาญาฐานอื่นๆ อย่างเช่น คดีความผิดฐานฆ่าคนตาย หรือคดีทำร้ายร่างกายซึ่งปรากฏผลในทันที³¹ และผู้กระทำความผิดไม่ใช่บุคคลที่มีจิตใจโหดเหี้ยมเหมือนกับบุคคลที่เป็นอาชญากร ดังนั้น เมื่อมีบุคคลมากกล่าวโทษหรือร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนจึงอาจจะเลยไม่ใส่ใจที่จะเข้าจับกุมและดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อม³² ประการที่สอง พนักงานเจ้าหน้าที่อาจให้ความผ่อนปรนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องมากเกินไปเนื่องจากความใกล้ชิดระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการ รวมถึงปัญหาคอรัปชั่น และการเลือกปฏิบัติ ส่งผลให้การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และเมื่อมีการฝ่าฝืนหรือกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่จึงไม่ยอมบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาด³³

³⁰ ปลอดประสพ สุรัสวดี, “ทิศทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย,” เอกสารโครงการปฏิรูปกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยฝ่ายตรวจและบังคับการ กรมควบคุมมลพิษ, น. 3-3.

³¹ ชัชชม อรรถกัญญ์, “การบังคับใช้กฎหมาย: ประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทย,” อุลพาน, เล่ม 1, ปีที่ 43, น. 92 (มกราคม-มีนาคม 2538).

³² อัญชัญ พงษ์ประดิษฐ์, “บทบาทของประชาชนในการดำเนินคดีอาญาความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น. 49-50.

³³ ชัชชม อรรถกัญญ์, “กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย: หลักการสำคัญ, ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปรับปรุง,” เอกสารประกอบการเสวนาเรื่องการปฏิบัติตามและบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม: นวัตกรรม การบังคับใช้กฎหมาย, วันที่ 1-2 กุมภาพันธ์ 2544, น.17-18 อ้างใน ปวีณา สัจจะเวท, “การควบคุมการขนส่งของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีการขนส่งทางบกด้วยรถยนต์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น. 119.

นอกจากนี้ปัญหาการจัดระบบข้อมูลที่แหล่งกำเนิดของของเสียอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการขนส่ง ผู้รับกำจัด หน่วยงานกำกับดูแลและหน่วยงานในพื้นที่แหล่งกำเนิดของเสีย ยังไม่ครบวงจร ทำให้ขาดความเชื่อมโยงของระบบข้อมูลสนับสนุนในการสอบทานปริมาณกากของเสียที่เกิดขึ้น ปริมาณที่ได้รับการบำบัดกำจัด และปริมาณการเก็บรวบรวมไว้เพื่อรอการบำบัดกำจัด ข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และไม่สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการในเชิงพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การตรวจสอบข้อมูลในกรณีที่มีการลักลอบทิ้งกากของเสีย รวมทั้งการพิจารณาจัดตั้งศูนย์บำบัดกำจัดกากอุตสาหกรรมให้เพียงพอในพื้นที่อุตสาหกรรม เป็นต้น³⁴ และการตรวจสอบรถขนส่งกากของเสียที่เป็นของเหลว การดำเนินการตรวจพิสูจน์กระทำได้ยากและยังไม่มี การตรวจสอบจากหน่วยงานใด โดยอาจมีการใช้รถขนส่งผิดประเภทในการขนส่งของเสีย อุตสาหกรรมที่เป็นของเหลวไปกำจัด เช่น รถแท้งค์ขนส่งวัตถุอันตราย ข้างรถระบุเพื่อขนวัตถุอันตรายชนิดหนึ่งแต่กลับนำไปขนส่งของเสียอันตรายอีกชนิดหนึ่ง เป็นต้น³⁵ ทำให้การติดตามตรวจสอบรถขนส่งดังกล่าวมาดำเนินคดีกระทำได้ยากขึ้น

³⁴“ศูนย์กำจัดของเสียอันตราย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2553, จากฐานข้อมูล กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, http://www.pcd.go.th/Info_serv/pol_Maptapoot_wastegait.html

³⁵ เฟิงอ้าง.